
Leesprotocol

CBS de Wiekslag Bleiswijk

Houvast bij leesproblemen,
spellingproblemen en dyslexie

Inhoud

Inleiding	blz. 3
Hoofdstuk 1 <i>Voorbereidend lezen en schrijven in groep 1 en 2</i>	<i>blz. 4</i>
Hoofdstuk 2 <i>Leren lezen en schrijven in groep 3</i>	<i>blz. 5</i>
Hoofdstuk 3 <i>Lezen en spellen in groep 4</i>	<i>blz. 7</i>
Hoofdstuk 4 <i>Lezen en spellen in groep 5 t/m 8</i>	<i>blz. 8</i>
Hoofdstuk 5 <i>Wat is dyslexie? Uitleg voor ouders en leerkrachten</i>	<i>blz. 9</i>
Bijlagen:	
Bijlage 1 Kijklijst voor ouders van kleuters	blz. 12
Bijlage 2 Kijklijst leerkracht	blz. 16
Bijlage 3 Voorschotbenadering	blz. 19
Bijlage 4 Herfstsignalering groep 3	blz. 21
Bijlage 5 Wintersignalering groep 3	blz. 22
Bijlage 6 Lentesignalering groep 3	blz. 23
Bijlage 7 Eindsignalering groep 3	blz.24
Bijlage 8 Herfstsignalering groep 4	blz. 25
Bijlage 9 Wintersignalering groep 4	blz. 26
Bijlage 10 Lentesignalering groep 4	blz. 27
Bijlage 11 Eindsignalering groep 4	blz. 28
Bijlage 12 Herfstsignalering 5/6/7/8	blz. 29
Bijlage 13 Wintersignalering 5/6/7/8	blz. 30
Bijlage 14 Lentesignalering 5/6/7/8	blz. 31
Bijlage 15 Eindsignalering 5/6/7/8	blz. 32
Bijlage 16 Ideeën voor zwakke lezers	blz. 33
Bijlage 17 Brief vermoeden dyslexie	blz. 34
Bijlage 18 Ideeën voor het omgaan met een dyslectisch kind in de klas	blz. 35
Bijlage 19 Afname entree en eind-cito	blz. 36

Inleiding

In dit protocol beschrijven wij hoe we op CBS "De Wiekslag" het lees- en spellingonderwijs aanpakken.

Daarnaast laten we zien hoe wij omgaan met kinderen die problemen hebben met lezen en/of spellen.

In Nederland heeft ongeveer 10% van de leerlingen moeite met leren lezen en spellen. Ongeveer 4 % van de kinderen heeft problemen met lezen en spellen als gevolg van dyslexie (Protocol Leesproblemen en dyslexie, 2011). Sommige leerlingen raken achterop bij het lezen in groep 3, anderen lopen pas vast in de brugklas bij het leren van vreemde talen. Niet goed kunnen lezen en spellen heeft gevolgen voor de schoolloopbaan en het functioneren in onze geletterde maatschappij. Preventie van en vroegtijdig verhelpen van lees- en spellingproblemen is daarom een belangrijke taak van onze school.

De laatste jaren hebben we op de Wiekslag hard gewerkt om een goede begeleiding van de ontwikkeling van lezen en spellen bij onze leerlingen te krijgen.

In dit leesprotocol staat beschreven hoe wij onze leerlingen met lezen en spellen begeleiden van groep 1 tot aan het voortgezet onderwijs. Dit document is bedoeld om ouders en leerkrachten houvast te bieden bij het opsporen, signaleren en begeleiden van kinderen met lees- en spellingproblemen.

Hoofdstuk 1

Vorbereidend lezen en schrijven in groep 1 en 2

Voordat de kinderen op school komen, weten ze al dat woorden een betekenis hebben. Ook weten ze al dat je van losse woorden zinnen kunt maken en dat je zinnen kunt opdelen in losse woorden (taalbewustzijn). Rond hun derde jaar gaan kinderen de klankstructuur van taal doorzien en kunnen ze van losse lettergrepen langere woorden maken zoals "nijn-hok" (fonologisch bewustzijn).

Aan het eind van groep 2 ontdekken kinderen dat gesproken woorden uit losse klanken bestaan (m is de eerste klank van mama, maar ook van muis). Dit heet fonemisch bewustzijn. Voor het leren lezen in groep 3 is een goed ontwikkeld fonemisch bewustzijn erg belangrijk. Daarom wordt in groep 2 dan ook vaak geoefend met het delen van het woord in woorddelen en het in stukjes hakken en weer plakken van woorden (p e n = pen). Ook wordt het taalbewustzijn gestimuleerd door kleuters op een speelse manier ervaring op te laten doen met boeken en verhalen (voorlezen, navertellen), kennis te laten maken met geschreven taal en letters en door letterkennis op te bouwen. Dit gebeurt vaak m.b.v. allerlei spelletjes in de kring. Maar ook bijvoorbeeld door de lettertafel (deze week mag je iets meenemen met de letter m). Verder zijn kinderen op allerlei manieren in de schrijfhoek bezig met letters door ze bijvoorbeeld te stempelen of na te tekenen.

In groep 1 en 2 kunnen we natuurlijk nog geen kinderen tegenkomen met leesproblemen, omdat het leren lezen nog niet is begonnen. Wel kunnen er soms signalen zijn die wijzen op te verwachten problemen bij het voorbereidend lezen. Bijvoorbeeld kinderen die nog op geen enkele manier met taal bezig zijn of totaal geen interesse in lezen hebben. Daarnaast kan het een aanwijzing zijn als kinderen moeite hebben met het onthouden van namen of kleuren, versjes niet kunnen meezingen of niet kunnen rijmen.

Dit hoeven geen voorboden van leesproblemen te zijn, maar het zijn voor ons wel signalen om kinderen extra goed in de gaten te houden.

Waarop letten de leerkrachten extra in groep 1 en 2?

Al na enkele weken in groep 1 krijgen de ouders een uitnodiging voor een **gesprek n.a.v. een kijkwijzer**. Voor dit gesprek vullen de ouders en de leerkracht deze kijkwijzer in (zie bijlage 1 en 2). Tijdens het gesprek worden beide formulieren vergeleken. Eventuele verschillen in de visie op het kind worden vergeleken.

In juni en januari groep 2 nemen wij de citotoets "**taal voor kleuters**" af. Met deze toets meten we het taalbewustzijn van de kinderen. Daarnaast nemen we bij de oudste kleuters in december en mei de toets "**fonemisch bewustzijn**" af.

In december bekijken we bij alle oudste kleuters of ze volgens de leerkracht en de toetsgegevens toe zijn aan groep 3. Indien wij hieraan twijfelen lichten we de ouders in. We starten in januari met deze leerlingen met de **voorschotbenadering** (zie bijlage 3). Dit is een manier van werken waarbij de kinderen enkele keren per week in een klein groepje met letters gaan "spelen". Op deze manier herkennen ze later in groep 3 de eerste letters, waardoor ze het leren lezen makkelijker oppakken.

De leerkracht vult voor de leerlingen waarover twijfel bestaat de "**Dangerous-signslijst lezen**" en het "**Protocol rijpheid groep 3**" in en bekijkt of de scores reden tot zorg geven.

Deze lijsten worden door de Intern Begeleider (IB-er) bewaard in het leesdossier. In dit dossier worden alle aan lezen en spellen gerelateerde toets- en signaleringsgegevens verzameld. Deze toetsen en signaleringen worden, naast observaties van de leerkracht, gebruikt om tot een besluit te komen. In geval van twijfel raadplegen we de schoolbegeleidingsdienst (OA), die de leerling kunnen observeren en/of toetsen. Uiterlijk rond het derde rapport wordt dit nog eens met de ouders besproken.

Hoofdstuk 2

Leren lezen en spellen in groep 3

In groep 3 beginnen de kinderen echt met leren lezen en schrijven. De methode die wij hiervoor gebruiken is de taal/leesmethode "Veilig leren lezen" (de Kim-versie) van Zwijssen.

In het eerste half jaar ligt de nadruk op het aanleren van alle klank-letterkoppelingen (letterkennis) en het "zoemen" van woorden (een leeswijze waardoor het woord zoemend in één keer uitgesproken wordt)

Rond februari kennen de kinderen de meeste letters en kunnen ze klankzuivere woorden lezen en schrijven.

In de tweede helft van groep 3 leren de kinderen woorden met medeklinkerclusters (herfst),meerlettergrepige woorden (zak-mes) en woorden met afwijkende spelling (bijv. -eer, -oor, -eur). De nadruk ligt op het toenemen van de leessnelheid en er is veel aandacht voor het begrijpend lezen.

Natuurlijk is er veel verschil tussen de kinderen die in augustus in groep 3 binnenkomen. Sommige kinderen kunnen al lezen, andere moeten nog met lezen beginnen. Voordat het schooljaar begint vormt de leerkracht in overleg met de IB-er twee groepen:

De maangroep: deze groep bestaat uit kinderen die nog moeten leren lezen.

De zongroep: deze groep bestaat uit kinderen die al kunnen lezen en een zelfstandige werkhouding hebben. De kinderen in de zongroep doen mee met de introductie van het thema en alle taalactiviteiten, maar zij werken in hun eigen (moeilijkere) zonboekjes.

Hoe houden de leerkrachten zicht op de vorderingen van de leerlingen?

De herfstsignalering (zie bijlage 4)

Rond de herfstvakantie vindt de herfstsignalering plaats. Dit is het moment om te bekijken hoe het leesproces bij de leerlingen verloopt. Bij alle kinderen wordt gekeken of het leesproces normaal, sneller of langzamer dan gemiddeld verloopt.

De herfstsignalering wordt grotendeels individueel afgenomen door de RT-ers en de IB-er. Tijdens deze signalering bekijken we of:

- Alle in de methode aangeboden letters beheerst worden.
- De leerling de bij een klank behorende letter op kan schrijven.
- De leerling nieuwe en afgeleide woorden kan maken met de tot nu toe aangeboden letters.
- De leerling een kort stukje tekst kan lezen.

Voor de zonleerlingen gebruiken we de DMT en AVI toets om hun leesvorderingen op tekstniveau te toetsen. De resultaten van de herfstsignalering worden door de IB-er samen met de leerkrachten bekeken en indien nodig wordt nader onderzoek gedaan. De resultaten worden bewaard in het leesdossier van de leerlingen.

Na de herfstsignalering verdelen we de leerlingen van de maangroep over vier groepen:

- De stergroep:

Bij deze kinderen verloopt de leesontwikkeling moeizaam. De leerkracht begeleidt deze kinderen in kleine groepjes met extra uitleg en intensieve oefening. Indien mogelijk krijgen deze kinderen RT.

- De maangroep:

Dit is de groep van de klas met een gewone leesontwikkeling, zij volgen het programma zonder extra uitleg of versnelling.
Deze kinderen gaan snel door de leerstof en krijgen extra pittige vervolgoeddrachten.

- De zongroep: De kinderen in de zongroep doen mee met de introductie van het thema en alle

taalactiviteiten, maar zij werken in hun eigen (moeilijkere) zonboekjes.

Alle kinderen oefenen met het adaptieve computerprogramma "Veilig leren lezen" en/of Ambrasoft.

De wintersignalering (zie bijlage 5)

Rond februari zijn alle letters behandeld. We toetsen bij elk kind de letterkennis en de snelheid waarmee woorden en tekst worden gelezen (met DMT en AVI toetsen). De resultaten worden door de IB-er samen met de leerkrachten bekeken. Indien nodig worden de groepjes in de klas aangepast of er wordt extra hulp geboden. De resultaten worden bewaard in het leesdossier van de leerlingen.

De lentesignalering (zie bijlage 6)

Rond de Pasen kijken we in hoeverre lezen en spellen nu geautomatiseerd zijn. Hiervoor gebruiken we het signaleringsprotocol van Veilig Leren Lezen –Kim versie- en AVI toetsen. De AVI toetsen nemen we alleen af bij de leerlingen, die met de wintersignalering nog AVI start hadden. Daarnaast nemen we in de klas een methodegebonden spellingtoets af.

De gegevens worden weer met de leerkrachten geëvalueerd. Heeft eventuele extra hulp effect gehad? Moeten er nog wijzigingen komen in de samenstelling van zon-, maan- en stergroepjes? De resultaten worden bewaard in het leesdossier van de leerlingen en het leerlingvolgsysteem. Als er getwijfeld wordt of een leerling over kan gaan naar groep 4, dan worden de ouders nu op de hoogte gebracht.

De eindsignalering (zie bijlage 7)

Aan het eind van groep 3 toetsen we de kinderen wat betreft lezen op woord en tekstniveau (DMT en AVI). Ook spelling wordt getoetst. De gegevens worden weer met de leerkrachten geëvalueerd en de resultaten worden bewaard in het leesdossier van de leerlingen en in het leerlingvolgsysteem.

Hoofdstuk 3

Lezen en spellen in groep 4

In groep 4 is de begeleiding vooral gericht op het voortgezet technisch lezen, het begrijpend lezen, de leesmotivatie en het spellen.

De technische leesvaardigheid wordt in groep 4 verder geautomatiseerd. We gebruiken daarvoor de methode "Estafette". Deze methode gaat uit van de nieuwe AVI-niveaus en werkt met drie differentiatieniveaus. Er is een basisinstructie voor leerlingen met een gemiddelde leesontwikkeling, een verlengde instructie, begeleide verwerking en extra leestijd voor risicolezers. "Estafette" heeft een organisatie die snelle lezers 'bij de groep' houdt (zij werken in de Estafette looper). Op dagen dat er niet met "Estafette" wordt gewerkt, wordt er op andere manieren geoefend met technisch lezen, zoals lezen met de extra oefenbladen, het lezen in eigen boeken, bibliotheekboeken etc. Indien mogelijk wordt er gelezen met ouders (groepslezen) of een klassenassistent geeft hulp aan de zwakkere lezers.

In de taalmethode "Taalverhaal" wordt veel aandacht besteed aan het begrijpend lezen en de spelling. Ook wordt er in groep 4 intensief gebruik gemaakt van het adaptieve computerprogramma "Ambrasoft" en/of de bij "Taalverhaal" behorende software.

In groep 4 zijn er 4 signaleringen (zie bijlage 8 t/m 11):

- Herfstsignalering
- wintersignalering
- lentesignalering
- eindsignalering

M.b.v. deze signaleringen worden de vorderingen met betrekking tot tekstlezen (AVI), woordlezen (DMT), spelling (cito) en begrijpend lezen (cito) gevolgd en in kaart gebracht. Alle signaleringen worden bewaard in het leesdossier van de leerling en in het leerlingvolgsysteem. Na iedere signalering volgt een gesprek van de IB-er met de leerkracht. Indien nodig wordt er verder onderzoek gedaan. Kinderen die moeite hebben met lezen krijgen veel extra leeshulp in de groep en indien nodig remedial teaching. Aan het eind van groep 4 krijgen de leerlingen die daarvoor in aanmerking komen een brief mee dat wij een vermoeden van dyslexie hebben.

De ouders van deze leerlingen worden al bij de eerste leesproblemen door ons hiervan in kennis gesteld, meestal al in groep 3.

Kinderen waarvan het vermoeden bestaat dat ze dyslexie hebben, krijgen aan het eind van groep 4 een brief "vermoeden lees en/ of spellingproblemen" mee naar huis (zie bijlage 17) . Zij krijgen gedurende de jaren dat ze op de Wiekslag zitten extra leeshulp, eventueel extra tijd om toetsen te maken, vergrote toetsen, een leesmaatje etc. Daarnaast worden –indien noodzakelijk- methodegebonden toetsen auditief aangeboden. Kinderen waarbij het vermoeden van dyslexie bestaat, kunnen –in overleg met de school- door de ouders worden aangemeld voor een dyslexieonderzoek. De ouders kunnen hun kind hiervoor aanmelden bij OnderwijsAdvies. De kosten van dit onderzoek worden (in principe) vergoed door de zorgverzekeraar. Informatie hierover kunt u krijgen bij de intern begeleider en via de website www.steunpunddyslexie.nl.

Voor ouders en leerkrachten is er een korte informatie brochure geschreven: "Wat is dyslexie? - Uitleg voor ouders en leerkrachten" (zie hoofdstuk 5). Deze en meer uitgebreide informatie staat ook bij de IB-er in de map met opschrift "dyslexie". Op de website van de school staat een link naar de website www.steunpunddyslexie.nl.

Hoofdstuk 4

Lezen en spellen in de groepen 5 t/m 8

Ook in groep 5 t/m 8 zijn er vier signaleringen (zie bijlage 12 t/m 15), te weten de:

- herfstsignalering:
afnemen DMT, AVI (alleen leerlingen onder te beheersen niveau)
- wintersignalering:
afnemen DMT, AVI, Cito Begrijpend lezen en CitoSpelling.
- lentesignalering:
afnemen DMT, AVI (alleen leerlingen onder te beheersen niveau)
- eindsignalering:
afnemen DMT, AVI en Cito Spelling

Leerlingen doen mee met de signalering tot AVI + is bereikt. Wanneer AVI + bereikt wordt, is het technisch lezen op niveau. Voortaan toetsen we dan op begrijpend lezen, dit oefenen we met de methode "Tekst verwerken" (groep 5-8). Daarnaast gebruiken we voor studerend lezen "Blits" (groep 7,8). Voor deze betere lezers gebruiken we de Estafetteloper om het technisch lezen zelfstandig te oefenen en op niveau te houden. Voor de minder goede lezers oefenen we het technisch lezen ook m.b.v. Estafette (groep 4 t/m 8), zij krijgen hierbij echter meer hulp en oefenen m.b.v. het voor-, na- en koorlezen. Bij deze leerlingen gebruiken we ook het oefenboekje "Vloeiend en vlot" met lastige woorden en zinnen.

Daarnaast lezen we veel in de bibliotheekboeken enz.

Op school is een bibliotheek waaruit de kinderen elke week boeken lenen.

Alle gegevens worden besproken met de leerkracht en bewaard in de leesdossiers en het leerlingvolgsysteem.

Ouders van kinderen die een significante leesachterstand hebben, worden hiervan bij de rapportbesprekingen (of indien noodzakelijk tussentijds) op de hoogte gesteld. Soms wordt ouders geadviseerd met hun kind naar een logopediste of particuliere remedial teacher te gaan.

De school voor voortgezet onderwijs waar de leerling heengaat, wordt bij de overdracht door de leerkracht van groep 8 op de hoogte gesteld van het vermoeden van dyslexie. Dit zijn vaak dezelfde kinderen die in groep 4 al een "vermoeden dyslexiebrief" voor de ouders hebben gehad. De leerkracht geeft het ook door als uw kind een dyslexieverklaring heeft. Indien uw kind een officiële verklaring heeft, is het belangrijk dat u een kopie hiervan aan de school voor voortgezet onderwijs geeft.

De leerlingen die nog niet voldoende leesvaardigheid hebben worden extra begeleid. Zij krijgen extra oefening in de instructiegroep van Estafette, soms wordt dit afgewisseld met toneellezen in "En nu actie". Ook met zwakkere spellers wordt extra geoefend. Per leerling wordt bekeken met welke spellingoefeningen de leerling het best geholpen is. Denk aan oefenstof uit Spelling in de lift; Spelplaats en Ambrasoft. Ook het maatschrift van de Taalverhaal kan worden ingezet.

Er wordt in het groepsplan en/of een individueel handelingsplan vastgelegd hoe de leerling geholpen wordt.

Ook bestaat de mogelijkheid om dictees vooraf thuis te laten oefenen (preteaching).

Om de lees oefening te variëren zijn er ideeën opgenomen in bijlage 16.

Ideeën voor het omgaan met dyslectische kinderen in de klas zijn opgenomen in bijlage 19.

Leerlingen met een dyslexieverklaring kunnen de Cito toetsen vergroot krijgen, voor begrijpend leestoetsen krijgen zij meer tijd. De entree toets in groep 7 en de eindtoets in groep 8 kunnen indien nodig op CD meegeluisterd worden. (Zie bijlage 19: welke kinderen komen hiervoor in aanmerking).

Bij de afname van Cito-toetsen worden de richtlijnen van het Cito, zoals aangegeven in de toetshandleiding, gevolgd.

Hoofdstuk 5

Wat is dyslexie? - Uitleg voor ouders en leerkrachten

Motto: "Een dyslexievriendelijke school is een school, die de problemen die leerlingen met dyslexie op sociaal-emotioneel gebied ondervinden serieus neemt, de problemen vroegtijdig signaleert en deze op een adequate wijze aanpakt. Daarnaast besteedt een dergelijke school ruim aandacht aan de sterke kanten van de leerling, zodat die zich ook optimaal kunnen ontwikkelen."

1. Definitie van dyslexie

Momenteel wordt in Nederland alom uitgegaan van de werkdefinitie van de Stichting Dyslexie Nederland (2008).

"Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau".

Kenmerken

1. Deze opvatting houdt in een beschrijvende definitie van dyslexie zonder enige toelichtende of verklarende aspecten (zoals je die wel aantreft bij Van der Leij en Braams)
2. Het gevaar dat 'iedereen' dyslectisch is, wordt afgewend door de noodzaak om dyslexie 'te bewijzen' aan de hand van de verklarende diagnosecomponent.

2. Hoe doet dyslexie zich voor?

2a. Twee grote verschijningsvormen:

Optreden van het leerprobleem

- Dyslexie als aanleerproblematiek (de leerling loopt in groep 3 direct of na enkele maanden vast in een niet-functionerende letterkennis).
- Dyslexie als automatiseringsproblematiek (meestal goed zichtbaar geworden in groep 4, een trage ontwikkeling van lezen en spellen, zeer trage ontwikkeling van het tempo bij tekstlezen, moeizame opbouw van de bijzondere klankgroepen, problematische hantering van de spellingregels).

Omvang van het leerprobleem

- Dyslexie doet zich voor als lees- en spellingsproblematiek (bij de meeste kinderen).
- Dyslexie is overwegend een spellingsproblematiek (bij tamelijk veel kinderen).
- Dyslexie doet zich vooral voor als leesproblematiek (bij tamelijk weinig kinderen).

2b. Verdere en bijkomende problematiek

Het protocol voor leesproblemen en dyslexie voor groep 5-8 noemt de volgende aspecten:

- A. Trage verwerkingsnelheid van (talige) informatie. Dit heeft te maken met een algemeen automatiseringsprobleem. De prestaties nemen ook zichtbaar af bij dubbeltaken en werken onder tijdsdruk. Dit valt het meest op in toetssituaties.
- B. Niet begrijpen van complexe vragen, terwijl het kind het antwoord wel weet. Kinderen hebben moeite met het plannen en vasthouden van de volgorde van denkstappen.

- C. Onthouden van meervoudige instructies, terwijl het kind de afzonderlijke taken wel kan uitvoeren. Dit heeft te maken met het feit dat dyslectici vaak een beperkt korte termijn geheugen hebben.
- D. Het onthouden of ophalen van namen uit het geheugen. Dit is bijvoorbeeld een probleem bij topografie.
- E. Auditieve en/of visuele perceptie. Er is bij dyslectici aangetoond dat de neurologische processen in het brein anders verlopen dan bij niet-dyslectici. Dit heeft als gevolg een vertraging in de verwerking van de auditieve en/of visuele informatie. Uitingen hiervan zijn moeite hebben met overschrijven van het bord en (snel) opschrijven van informatie die wordt gedictieerd door de leerkracht.
- F. Een stoornis in de spraak-/ taalproductie, zoals woordvindingsproblemen.
- G. Motorische vaardigheden: veel dyslectische kinderen hebben een zwakontwikkelde fijne motoriek hetgeen zich bijvoorbeeld uit in een onleesbaar handschrift.
- H. Rekenproblemen: een aantal dyslectische leerlingen heeft moeite met sommige aspecten van rekenen, bijvoorbeeld met (snel) hoofdrekenen, leren van tafels en onthouden van mathematische symbolen. Daarnaast komt voor: omdraaien van getallen boven de tien, problemen met volgordes, leesfouten bij vraagstukken die woorden bevatten. Dyslectici zijn vaak opvallend goed in het oplossen van moeilijke rekenvraagstukken, terwijl ze een rekenmachine nodig hebben voor de basisbewerkingen.

Conclusie

“Dyslexie is een complex probleem, dat verder gaat dan het niet goed kunnen lezen en/of spellen. Het heeft invloed op het hele cognitieve functioneren en, als het niet op tijd wordt onderkend op school, ook op de sociaal- emotionele ontwikkeling van de leerling.

In de bovenbouw is het daarom van belang bij alle vakken rekening te houden met de lees- en spellingsproblemen, niet alleen bij de taalvakken”.

Samenvattende opmerkingen: belangrijke kenmerken van dyslexie

1. Dyslexie is een onvermijdelijk bijverschijnsel van het onderwijs in lezen en schrijven. De hersenen van 3 tot 5% van de bevolking blijven bij het komen tot geletterdheid in gebreke. Ook met het beste lees- spellingsonderwijs is dyslexie niet te vermijden.
2. Veel dyslectische kinderen vertonen direct in groep 3 grote stagnaties in de opbouw van de letterkennis en ontwikkelen van de woordherkenning en het schrijven van woorden. Dit is de *primaire* vorm van *dyslexie: aanleerproblematiek* van de basisvaardigheid van lezen en spellen.
3. De meeste andere dyslectische kinderen laten in groep 4 (en vaak ook nog daarna) een hardnekkig probleem in de automatisering van het (tekst) lezen en spellen zien.
4. De diagnose dyslexie kan op zijn vroegst in de loop van groep 3 of gaandeweg groep 4 worden gesteld.
5. Het diagnostisch oordeel dyslexie kan pas na een grondig psychologisch en pedagogisch-didactisch onderzoek door een ter zake kundige psycholoog of orthopedagoog worden uitgesproken.

6. De meeste dyslectische kinderen vertonen zowel grote moeilijkheden bij het leren lezen als bij het leren spellen. Op latere leeftijd ontwikkelt het lezen zich nog het best en blijven er meest spellingproblemen over.
7. Een aantal dyslectische kinderen laat problemen zien bij andere leergebieden, zoals het vlot en foutloos uitvoeren van de hoofdbewerkingen bij het rekenen (vooral de tafels), het leren van topografie, tijdbegrip (klokkijken), het onthouden/ reproduceren van namen en zwakten in de taalontwikkeling (bijv. woordvindings -problemen, moeilijkheden met de juiste woordvormen).
8. In de laatste decennia wordt de dyslectische problematiek steeds duidelijker opgevat als een complex taalprobleem (Braams), als resultaat van een minder optimale taalontwikkeling (vooral de fonologische ontwikkeling), als een specifieke stoornis die zich uit als een trage en/of inefficiënte verbale informatieverwerking. Er wordt ook steeds meer bekend over de werkelijke oorzaak van dit alles: minder optimale hersenfuncties (vooral in de taalcentra van de linkerhersenhalft)

Dyslectische problematiek doet zich voor bij uiteenlopende intelligentie. Een goede//hoge intelligentie werkt in principe wel compenserend. Dyslexie belemmert het begrijpend lezen in de regel nauwelijks of niet (behalve als het niveau van tekst lezen te laag is voor de leerling om de inhoud redelijk tot zich te nemen).

Dyslexie heeft vaak een erfelijke component. In de praktijk kom je vaak kinderen tegen waarin vader / moeder dyslectisch is en enkele (of alle) van de kinderen ook.

Dyslexie is lang niet altijd het enige probleem van een kind, niet zelden gaat het samen met andere problemen in het leren en/of gedrag: zoals aandachts-, concentratieproblematiek (ADD), ADHD, meer complexe leerproblematiek en sociaal-emotionele problemen.

Aan dyslexie valt op school en thuis veel te doen. Intensieve en langdurige behandeling levert vaak een goed resultaat op. Dyslectische kinderen moeten veel meer en langduriger inspanningen leveren en bereiken bijna nooit een niveau van lezen en/of spellen dat 'gewone' leerlingen zonder of met weinig inspanningen bereiken.

Belangrijke waarheden

1. Vroegtijdige onderkenning geeft de beste kans om dyslectische problematiek op te vangen, onder controle te krijgen en met hoogwaardige didactiek te bestrijden.
Dyslexie: Wees er als de kippen bij!
2. Laattijdige onderkenning: signaleren en ingrijpen in groep 4 kan worden gezien als een soort "laatste kans" (zie protocol leesproblemen en dyslexie blz. 23) Intensieve handelingsplannen en/of behandeling moet voor het 9^e levensjaar plaatsvinden.

Bijlage 1: Kijklijst voor ouders van kleuters

Beste ouder(s) / verzorger(s),

Uw kind is net bij ons op CBS de Wiekslag gestart in groep 1. We zijn blij dat we met uw kind kennis hebben gemaakt. De eerste tijd is misschien even onwennig, want leerkracht, kind en ouders moeten elkaar nog goed leren kennen.

We vinden het belangrijk om te weten hoe ver uw kind is in zijn of haar ontwikkeling.

Uw inbreng daarin is belangrijk. Tenslotte kent u uw kind al vier jaar. We vragen u om bijgevoegde vragenlijst in te vullen. Ook de leerkracht vult deze lijst in.

Na het invullen kunt u de vragenlijst afgeven bij de leerkracht. U wordt dan uitgenodigd voor een gesprek n.a.v. beide lijsten. Op deze wijze hopen we uw kind nog beter te leren kennen en daardoor goed te kunnen begeleiden.

Met vriendelijke groet,

.....

Kijkwijzer voor de ouder

Naam van uw kind:	M / V
Geboortedatum:	Geboortedatum: - -
Naam van de leerkracht:	

1. Algemene indruk

Kruis in het onderstaande lijstje aan wat bij uw kind past

☐ spontaan	☐ zelfverzekerd	☐ teruggetrokken	☐ makkelijk
☐ opgewekt	☐ somber	☐ vermoeiend	☐ lawaaierig
☐ driftig	☐ veeleisend	☐ uitdagend	☐ verlegen
☐ levendig	☐ agressief	☐ passief	☐ druk
☐ ontspannen	☐ gespannen	☐ overactief	☐ jaloers
☐ vrolijk	☐ rustig	☐ open	☐

2. Algemene ontwikkeling

1	Verliep de ontwikkeling van uw kind tot nu toe goed?	nee / ja
2	Zijn er bijzondere gebeurtenissen in het gezin, zoals geboorte / ziekte / scheiding / verhuizing / sterfgeval / adoptie / anders...?	nee / ja
3	Zijn er gegevens over peuterspeelzaal / kinderdagverblijf en/of vorige school?	nee / ja
4	Ervaart u uw kind als rustig?	nee / soms / ja
5	Neemt uw kind makkelijk afscheid?	nee / soms / ja
6	Kan uw kind omgaan met regels en afspraken?	nee / soms / ja

Toelichting:

3. Medische gegevens:

1	Is er sprake van een bijzondere ziekte?	nee / ja
2	Is er sprake van (een) allergie(ën)?	nee / ja
3	Is hiervoor een medisch SOS – formulier nodig?	nee / ja
4	Is er sprake van medicijngebruik?	nee / ja
5	Is uw kind zindelijk?	nee / ja
6	Is uw kind onder behandeling van een of andere specialist (geweest)?	nee / ja

Toelichting:

4. Denkontwikkeling

1	Stelt uw kind veel waarom-vragen?								nee / soms / ja
2	Heeft uw kind kennis van getallen/cijfers?								nee / soms / ja
3	Heeft uw kind belangstelling voor letters en/of schrijven								nee / soms / ja
4	Heeft uw kind opvallende belangstelling voor een specifiek onderwerp? (heelal, auto's, anders?)								nee / ja
5	Vindt u dat uw kind voorloopt in ontwikkeling ten opzichte van andere kinderen?
Zo ja, graag hieronder toelichten.								nee / ja
6	Uw kind maakt puzzels van	4	16	24	50	meer			

Toelichting:

5. Taalontwikkeling

1	Is de spraakontwikkeling normaal verlopen?								nee / ja
2	Spreekt uw kind (goed) Nederlands?								nee / ja
3	Spreekt uw kind een tweede taal?								nee / ja
4	Op welke leeftijd begon uw kind te praten?							jaar	
5	Op welke leeftijd sprak uw kind in zinnestjes?							jaar	
6	Gebruikt uw kind veel moeilijke woorden?								nee / ja
7	Zingt uw kind liedjes mee?								nee / ja
8	Is er interesse in (samen) boekjes kijken?								nee / ja
9	Is er logopedische begeleiding (geweest)?								nee / ja
10	Komt er dyslexie voor in het gezin en/of de familie?								nee / ja

Toelichting:

6. Motoriek

1	Uw kind heeft veel beweging nodig.								nee / soms / ja
2	Uw kind klimt en klautert graag.								nee / soms / ja
3	Uw kind tekent en /of knutselt graag.								nee / soms / ja
4	Uw kind speelt graag met bouw- en andere materialen?								nee / soms / ja
5	Heeft uw kind fysiotherapie / ergotherapie o.i.d.? Toelichting graag hieronder.								nee / soms / ja

Toelichting:

7. Sociale vaardigheden:

1.	Maakt uw kind makkelijk contact met andere kinderen en/of volwassenen?								nee / soms / ja
2.	Speelt uw kind regelmatig met andere kinderen?								nee / soms / ja
3.	Verwacht u dat uw kind zich makkelijk zal aansluiten bij de groep?								nee / soms / ja
4.	Houdt uw kind rekening met andeen?								nee / soms / ja

Toelichting:

8. Emotionele ontwikkeling:

1	Is uw kind doorgaans gelijkmatig van humeur?	nee / ja
2	Is uw kind vaak boos?	nee / ja
3	Is uw kind vaak angstig?	nee / ja
4	Is uw kind erg verlegen?	nee / ja
5	Heeft uw kind zin om naar school te gaan?	nee / soms / ja
6	Vindt uw kind het spannend om aan nieuwe situaties te beginnen?	nee / soms / ja

Toelichting:

9. Spelontwikkeling

1	Kan uw kind langere tijd achter elkaar spelen?	nee / soms / ja
2	Maakt uw kind een spelletje of activiteit af?	nee / soms / ja
3	Welke favoriete spelactiviteiten heeft uw kind?	

Binnen :

Buiten:

Wat vindt u de leukste eigenschap van uw kind?

Bijlage 2: Kijklijst voor leerkrachten van kleuters

Kijkwijzer voor de leerkracht

Naam van het kind:	M / V
Geboortedatum:	Geboortedatum: - -
Naam van de leerkracht:	

2. Algemene indruk

Kruis in het onderstaande lijstje aan wat bij dit kind past

☐ spontaan	☐ zelfverzekerd	☐ teruggetrokken	☐ makkelijk
☐ opgewekt	☐ somber	☐ vermoeiend	☐ lawaaiig
☐ driftig	☐ veeleisend	☐ uitdagend	☐ verlegen
☐ levendig	☐ agressief	☐ passief	☐ druk
☐ ontspannen	☐ gespannen	☐ overactief	☐ jaloers
☐ vrolijk	☐ rustig	☐ open	☐

2. Algemene ontwikkeling

1	Verliep de ontwikkeling van dit kind tot nu toe goed?	nee / ja
2	Zijn er bijzondere gebeurtenissen in het gezin, zoals geboorte / ziekte / scheiding / verhuizing / sterfgeval / adoptie / anders...?	nee / ja
3	Zijn er gegevens over peuterspeelzaal / kinderdagverblijf en/of vorige school?	nee / ja
4	Ervaar je dit kind als rustig?	nee / soms / ja
5	Neemt dit kind makkelijk afscheid?	nee / soms / ja
6	Kan dit kind omgaan met regels en afspraken?	nee / soms / ja

Toelichting:

3. Medische gegevens:

1	Is er sprake van een bijzondere ziekte?	nee / ja
2	Is er sprake van (een) allergie(ën)?	nee / ja
3	Is hiervoor een medisch SOS – formulier nodig?	nee / ja
4	Is er sprake van medicijngebruik?	nee / ja
5	Is dit kind zindelijk?	nee / ja
6	Is dit kind onder behandeling van een of andere specialist (geweest)?	nee / ja

Toelichting:

4. Denkontwikkeling

1	Stelt dit kind veel waarom-vragen?	nee / soms / ja
2	Heeft dit kind kennis van getallen/cijfers?	nee / soms / ja
3	Heeft dit kind belangstelling voor letters en/of schrijven	nee / soms / ja
4	Heeft dit kind opvallende belangstelling voor een specifiek onderwerp? (heelal, auto's, anders?)	nee / ja
5	Vind je dat dit kind voorloopt in ontwikkeling ten opzichte van andere kinderen?
Zo ja, graag hieronder toelichten.	nee / ja
6	Dit kind maakt puzzels van	4 16 24 50 meer

Toelichting:

5. Taalontwikkeling

1	Is de spraakontwikkeling normaal verlopen?	nee / ja
2	Spreekt dit kind (goed) Nederlands?	nee / ja
3	Spreekt dit kind een tweede taal?	nee / ja
4	Op welke leeftijd begon dit kind te praten?	jaar
5	Op welke leeftijd sprak dit kind in zinnestelsels?	jaar
6	Gebruikt dit kind veel moeilijke woorden?	nee / ja
7	Zingt dit kind liedjes mee?	nee / ja
8	Is er interesse in (samen) boekjes kijken?	nee / ja
9	Is er logopedische begeleiding (geweest)?	nee / ja
10	Komt er dyslexie voor in het gezin en/of de familie?	nee / ja

Toelichting:

6. Motoriek

1	Dit kind heeft veel beweging nodig.	nee / soms / ja
2	Dit kind klimt en klautert graag.	nee / soms / ja
3	Dit kind tekent en /of knutselt graag.	nee / soms / ja
4	Dit kind speelt graag met bouw- en andere materialen?	nee / soms / ja
5	Heeft dit kind fysiotherapie / ergotherapie o.i.d.? Toelichting graag hieronder.	nee / soms / ja

Toelichting:

7. Sociale vaardigheden:

1. Maakt dit kind makkelijk contact met andere kinderen en/of volwassenen?	nee / soms / ja
2. Speelt dit kind regelmatig met andere kinderen?	nee / soms / ja
3. Verwacht je dat dit kind zich makkelijk zal aansluiten bij de groep?	nee / soms / ja
4. Houdt dit kind rekening met anderen?	nee / soms / ja

Toelichting:

8. Emotionele ontwikkeling:

1 Is dit kind doorgaans gelijkmatig van humeur?	nee / ja
2 Is dit kind vaak boos?	nee / ja
3 Is dit kind vaak angstig?	nee / ja
4 Is dit kind erg verlegen?	nee / ja
5 Heeft dit kind zin om naar school te gaan?	nee / soms / ja
6 Vindt dit kind het spannend om aan nieuwe situaties te beginnen?	nee / soms / ja

Toelichting:

9. Spelontwikkeling

1 Kan dit kind langere tijd achter elkaar spelen?	nee / soms / ja
2 Maakt dit kind een spelletje of activiteit af?	nee / soms / ja
3 Welke favoriete spelactiviteiten heeft uw kind?	

Binnen :

Buiten:

Wat vind je de leukste eigenschap van dit kind?

Bijlage 3: Voorschotbenadering

Waarom doen we het?

- Kinderen met een verhoogd risico op leesproblemen bij het aanvankelijk lezen in groep 3 vast een voorschot geven op de komende leesontwikkeling, zodat we in groep 3 problemen voorkomen.
- Deze kinderen kunnen zo met meer kansen en zelfvertrouwen aan groep 3 beginnen.
- Het verschil tussen de kinderen die in groep 2 uit zichzelf al interesse in letters hebben en de kinderen die dit niet hebben wordt hierdoor kleiner bij aanvang van groep 3.

Voor welke kinderen doen we het?

- Kinderen die nog nauwelijks letters kunnen benoemen, terwijl er daarnaast ook andere risico's in het spel zijn (bijv. erfelijkheid, onvoldoende klankbewustzijn, een fonologisch taalontwikkelingsprobleem).
- Kinderen die onvoldoende profiteren van instructie in een grote groep en van de taalspelletjes
- We kijken welke leerlingen een D/E score hebben gehaald op de kleutertoetsen (Taal en rekenen voor Kleuters). Het groepje wat definitief in aanmerking komt voor de voorschotbenadering wordt in overleg met de leerkracht samengesteld.

Wanneer doen we het?

- Deze extra hulp is preventief en wordt aangeboden naast de andere taal / leesactiviteiten in groep 1 en 2, vanaf januari/ februari bij de oudste kleuters in de vorm van voorschotbenadering.

Hoe doen we het?

- Individueel of in een klein groepje, minstens twee keer per week buiten de groep door de remedial teacher.
- Het foneembewustzijn wordt altijd gecombineerd met lettertekens
- Invented spelling geeft (ook in de klas) ondersteuning.
- Het plezier en de positieve ervaringen staan centraal.
Er is geen tijdsdruk, alles wat we doen is mooi meegenomen. Wat vandaag niet lukt, komt morgen wel.

Lesplan

Fase 1: Identificatie fonemen/ letters

We nemen 6-10 al bekende letters om mee te beginnen.

Hierbij denken we aan al bekende letters, bijv. de eerste letter van je naam etc.

Deze letters doen we in een schrift, per leerling kunnen deze letters dus verschillen. Met twee a drie nog niet voldoende beheerste letters gaan we spelenderwijs aan het werk.

Hierbij gaat het om het horen, zien en voelen van de letters.

- Gebruik van het boek "Kijk mijn letter"
- Letterstempels
- Magnetische letters
- Computer
- Letterpuzzel
- Aansluiten bij de centrale letter die in de klas besproken wordt

Zijn een paar letters bekend dan gaan we daarmee naar de volgende fase, nieuwe letters worden aangeboden volgens fase 1.

Fase 2: Manipulatie van fonemen /letters

- Lezen met verlengde klankwaarde
- S.s.s. Simultaan schrijven en spreken
- Auditieve identificatie (hoor je de aa van aap?)
- M.b.v. diverse lettervormen, de letters beter leren kennen, woorden maken etc.
- Lettermuur/ tafel
- Etc, etc

Fase 3: Klank/teken koppeling aanleren

Pas als fase 1 en 2 goed lukken, gaan we verder met fase 3.

- Kijk mijn letterboek en het bijbehorende spel.
- Simultaan spreken en overtrekken van grote lettervormen.
- Het met de vinger vormen van de letter in zand met simultaan spreken.
- Het laten lopen van een poppetje over de letter met simultaan spreken.
- Het spelen met letterblokjes.

De beschreven oefeningen zullen invented spellen bevorderen. Door het zelf bedenken van mogelijke spellingen krijgen de kinderen meer inzicht in de relatie tussen letters en klanken in woorden.

- Zelf simultaan sprekend en schrijvend bezig zijn met dat wat de kinderen leuk vinden (naam op stoeltje, woorden op tekening etc).
- Producten van kinderen met kinderen "lezen".
- Bij tekening schrijven of het kind daarmee helpen.
- "Dagboekje" schrijven.

Bijlage 4

HERFSTSIGNALERING GROEP 3– Veilig Leren Lezen Kim versie (na kern 3)

De volgende onderdelen worden getoetst, normering volgens digi-regie:

Basis Letterkennis aangeboden letters

(Letterkennis niet aangeboden letters - indien gewenst)

Woordleestoets Veilig & vlot

Spellingtoets

Fonemendictee

Observatie tekst lezen

(Observatie schrijfmotoriek - indien gewenst)

Het groepsplan technisch lezen wordt na de herfstsignalering aangepast met de nieuwe indeling van zon-, maan- en sterleerlingen.

Ook de leerlingen, die RT krijgen, worden hierin genoemd.

Een uitdraai van de resultaten uit DIGIregie van de leerlingen is te vinden in de groepsmap van groep 3. DE IB-er heeft een uitdraai van de zwakke leerlingen voor in de leespakketjes.

Bijlage 5

WINTERSIGNALERING GROEP 3– Veilig Leren Lezen-KIM-versie (na kern 6)

Naam:

Datum:

dl:

Afname na kern 6.

<u>Letterniveau:</u> Letterkennis: lettertoets 34 letters Letterdictee: 34 letters	Streefdoel: min. 33 goed tijd: min.42 sec. Streefdoel: min. 34 goed	Score: goed/ matig/onvoldoende goed/ matig/onvoldoende goed/ matig/onvoldoende
---	---	---

Opm.

<u>Woordniveau:</u> DMT 1,2 A-versie (Norm volgens VLL)	Streefdoel: min. 25 Streefdoel: min. 12	Score: A B C D E Score: A B C D E
---	--	--------------------------------------

Opm.

Tekstniveau AVI A-versie	Streefdoel: M3 =1	Score:
-----------------------------	-------------------	--------

Opm.

Spellingtoets Cito spelling LOVS M3	Streefdoel: min. C. Indien onvoldoende analyse toetsresultaten.	Score:
--	---	--------

Opm.

Indien gewent voor meer informatie audant (min. 80%) en audisynt (min. 100%) afnemen.

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

Zon-/ raket-/ maan-/ sterleerling

Bijlage 6

Bijlage 6

LENTESIGNALERING GROEP 3– Veilig Leren Lezen (na kern 9)

Naam: _____ datum: _____ dl: _____

Deze ll zit in de zon groep ja/nee

Afname na kern 9:

Decodeervaardigheden: Woordleestoets KIM-versie	Streefdoel: min. 16 w (RV) Zie normering KIM-versie	Score Vlot: ZG/G/RV/V/M/O Niveau correct: G/O
--	--	--

Opm.

AVI B-versie	Streefdoel min. AVI M3 (alleen voor kinderen < M3, moet eigenlijk al in januari beheerst zijn)	Score:
--------------	---	--------

Opm.

Spelling KIM-versie	Streefdoel: min. 13w. Zie normering KIM-versie	Score: G/M/O
---------------------	---	--------------

Opm.

Tekst lezen	Intonatie Strategie Verbetert fouten	Voldoende/ onvoldoende Vlot/zoemend/spellend Ja/nee/N.V.t.
-------------	--	--

Opm.

Bij zwakke technische lees en/of spellingvaardigheden:

Zie adviezen digi-regie

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

Zon-/ raket-/ maan-/ sterleerling

Bijlage 7

EINDSIGNALERING GROEP 3– Veilig Leren Lezen (na kern11) (alle leerlingen)

Naam:

datum:

dl:

Decodeervaardigheden: DMT 1 B-versie DMT 2 DMT 3 Alle leerlingen DMT 1,2,3	Steefdoel: min. C-niveau min. C-niveau min. C-niveau	Score: Score: Score:
---	--	----------------------------

AVI A-versie	Streefdoel: beheersingsniveau E3 Streefdoel: instructieniveau M4	Score: Score:
--------------	---	------------------

Cito Spelling LOVS E3	Steefdoel: min. C-niveau	Score:
-----------------------	--------------------------	--------

Cito Begrijpend lezen: LIn bepalen in overleg met Ik	Streefdoel:.	Score:
---	--------------	--------

Opm.

Bij leerlingen met zwakke lees/ spellingvaardigheden:

Bij onvold.leesvaardigh.: Grafementoets	Streefdoel: 100% goed/ snel	Score:
---	--------------------------------	--------

Bij onvold.spel.vaardigh: Fonemendictee	Streefdoel: 100% goed	Score:
---	-----------------------	--------

Fonologische vaardigheden: Audant Struiksma	Streefdoel: dle= 9	Score:
Audisynt Struiksma	Streefdoel: dle= 9	Score:

<p>Vaardigheid: Automatiseringsprobleem van het decodeerproces met of zonder onvolledige letterkennis duidt op Dyslexie Bij minder ernstige achterstand extra begeleiding opstarten in groep 4.</p> <p>Proces: Leesnauwkeurigheid Leessnelheid Strategieën</p> <p>Andere problemen:</p>	<p>Ja/ nee</p> <p>Ja/ nee</p> <p>Opmerkingen:</p>
---	---

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volg leerling ja/nee
Zon-/ raket-/ maan-/ sterleerling

Bijlage 8

HERFSTSIGNALERING GROEP 4

Naam:

datum:

dl:

Decodeervaardigheden: Woordniveau Alle ln kaart 3 Kaart 1,2 indien < AVI E3	Cito DMT versie C Kaart 1 Kaart 2 Kaart 3	Streefdoel min.C-niveau Score: 1. 2. 3
AVI afnemen indien < AVI E3	versie B	Streefdoel min. AVI E3
Spelling:	Indien gewenst: PI-dictees van Struiksmā	Dle > 11 (laten vervallen)

* BIJ LAGE C- OF EEN D-OF E-SCORE OP DE DMT:

Letter->klankkoppeling	Cito grafementoets	100% goed
Auditieve vaardigheden:	Cito Toets Aud.-Synthese	100% goed

*BIJ EEN ZWAKKE SCORE VOOR SPELLING:

Klank -> letterkoppeling	Cito Fonementoets	100% goed en snel
Auditieve vaardigheden:	Cito Toets Aud. Analyse	100% goed en snel

Indicatie voor interventie:

Toets:	niveau:	actie:
DMT	Lage C/D/E	Analyse: Spellende lezer: Radenden lezer: Ernstig spellende lezer: Leesonderzoek gewenst:
AVI	AVI E3 <u>AVI M3</u>	Extra oefening door boeken lezen. Zie analyse DMT
Spelling	Dle <11	Score 8-12 matig spellingsprobleem Score 0-7 ernstig spellingsprobleem Onderzoek gewenst:

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

Bijlage 9

WINTERSIGNALERING Groep 4.

Naam:

datum:

dl:

Decodeervaardigheden: -tekstniveau AVI-kaart A- versie	Streefdoel: beheersingsniv. M4 Streefdoel: instructieniveau E4	Score:
-woordniveau Cito DMT Alle leerlingen DMT 1,2,3	Cito DMT versie A Kaart 1 Kaart 2 Kaart 3	Min.C-niveau Score: 1. 2. 3.
Spelling: Cito Spelling		Score:

Bij een lage C- of een D- of E-score op de DMT (indien in oktober geen 100%):

Letter>klankkoppeling: -Cito grafementoets	Streefdoel: 100% goed en snel	Score:
Auditieve vaardigheden: -Cito Aud.Synthese	100% goed	Score:

Bij een zwakke score voor spelling: (zie n.b.)

Klank->letterkoppeling -Cito fonementoets	100% snel en goed	Score:
Auditieve vaardigheden: -Cito toets aud.Analyse	100%	Score:

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

- Bij spelling D-score: foutenanalyse maken; oefenpakket maken per spellingscategorie
- Bij spelling E-score:
 1. foutenanalyse maken; oefenpakket maken per spellingscategorie
 2. klank-letterkoppeling en auditieve analyse afnemen:
 - bij onvoldoende beheersing van deze deelvaardigheden is er sprake van een ernstig spellingsprobleem en nader onderzoek gewenst.
 - bij voldoende beheersing van deze deelvaardigheden: fouten analyse maken en oefenpakket maken per spellingscategorie.

N.a.v. methodetoetsen signaleert en remedieert de leerkracht direct in de groep.

Bijlage 10

LENTESIGNALERING– groep 4 (maart/april)

Naam:

datum:

dl:

Decodeervaardigheden: -woordniveau kaart 1,2 indien < AVI M4	Cito DMT versie B Kaart 1 Kaart 2 Kaart 3	Min.C-niveau Score: 1. 2. 3.
Indien in januari geen groei AVI en < M4 AVI afnemen.	B-versie	

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

Nb. Spelling zie SVS jan./febr.

Volgende toets in juni Cito en Eindsignalering gr. 4

Nb. Begrijpend lezen Cito bij Eindsignalering gr. 4.

EINDSIGNALERING- GROEP 4

Naam:

datum:

dl:

(alle leerlingen) Decodeervaardigheden: -tekstniveau AVI-kaart A- versie	Streefdoel: beheersingsniveau E4 Streefdoel: instructieniveau M5	Score:
-woordniveau Cito DMT Alle leerlingen DMT 1,2,3	Cito DMT versie C Kaart 1 Kaart 2 Kaart 3	Streefdoel min.C- niveau Score: 1. 2. 3.

Begrijpend lezen:	Cito Begrijpend lezen Streefdoel: C-niveau	Score:
-------------------	---	--------

Spelling:	Cito Spelling Streefdoel: C-niveau	Score:
-----------	---------------------------------------	--------

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

Bijlage 12

HERFSTSIGNALERING groep 5 6 7 8 (omcirkelen) na ca. 8 weken onderwijs

Naam:

datum:

alle leerlingen onder niveau Decodeervaardigheden: -tekstniveau AVI-kaart B- versie	Streefdoel: beheersing Gr. 5 AVI E4 Gr. 6 AVI E5 Gr. 7-8 AVI E6-E7	Score:
alle leerlingen onder niveau woordniveau Cito DMT Kaart 2 en 3 alleen bij lager dan beheersingsniveau <u>Eerst AVI dan DMT afnemen !</u>	Cito DMT versie A Kaart 3	Min.C-niveau Score:

Leerlingen D- en E-niveau volgende toetsen:

Technisch lezen: Dmt krt 1+2	Streefdoel min. C	Score:
---------------------------------	-------------------	--------

IB.-er maakt leesanalyse en overlegt met lkr. voor interventie in de groep.

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

Bijlage 13

WINTERSIGNALERING groep 5 6 7 8 (omcirkelen)

Naam:

datum:

Technisch lezen: Voor IIn met < AVI PLUS Versie AVI A	Streefdoel: beheersing Gr. 5 AVI M5 Gr. 6 AVI M6 Gr. 7 AVI M7 Gr. 8 AVI +	Score:
DMT versie B Alle leerlingen DMT 3	Streefdoel min. C niveau	Score:
Begrijpend lezen: Cito Begr. Lezen	Streefdoel min. C niveau	Score:

Spelling: SVS Cito 2 3 (omcirk.)	Streefdoel min.C-niveau	Score:
-------------------------------------	-------------------------	--------

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

Leerlingen D- en E-niveau Spelling:

Leerkracht maakt, in overleg met IB-er, n.a.v. dictee een foutenanalyse en pleegt zo mogelijk zelf interventie.

Bijlage 14

LENTESIGNALERING groep 5 6 7 8 (omcirkelen)

Naam:

Datum

Technisch lezen: Indien onder niveau (E score) Woordniveau krt 3 C-versie	Streefdoel min. C niveau	Score:
--	--------------------------	--------

Leerlingen D- en E-niveau volgende toetsen:

Technisch lezen: Dmt krt 1+2 C-versie	Streefdoel min. C niveau	Score 1: 2:
--	--------------------------	----------------

Technisch lezen: AVI kaarten indien geen groei in januari en onder niveau: Gr 5 < M5 Gr 6 < M6 Gr 7 < M7 Gr 8 < AVI plus.	B-versie	
--	----------	--

IB-er maakt leesanalyse en overlegt met lkr. voor interventie in de groep.

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

Bijlage 15

EINDSIGNALERING groep 5 6 7 8 (omcirkelen)

Naam:

datum:

Technisch lezen: Alle leerlingen <AVI PLUS A-versie,	Streefdoel: min. een niveau hoger dan jan.	Score:
--	---	--------

Spelling: SVS	Streefdoel min C niveau	Score:
------------------	-------------------------	--------

DMT 3 versie A Alle leerlingen DMT 3 Lezers onder AVI niveau DMT 1,2	Streefdoel min C niveau Streefdoel min C niveau	Score: Score:
--	--	----------------------

Advies begeleiding in de volgende groep formuleren en bespreken met de leerkracht van de volgende groep.

Deze zorgleerling komt in aanmerking voor RT ja/nee Dit is een volgleerling ja/nee

Bijlage 16 Ideeën voor zwakke lezers

In de groepen 4-8 wordt gewerkt volgens de methode "Estafette". Extra activiteiten voor zwakke lezers:

- Gedichten, moppen of leuke verhaaltjes inoefenen en voordragen
- Liefelingsboek van thuis lezen
- Boekpromotie (vertel wat over je liefelingsboek, het boek mag daarna gelezen worden)
- Duo-lezen

Daarnaast op verschillende momenten elke dag :

- Methode "Lees maar door"
- Klassikaal lezen
- Tutor-lezen
- Wisselrijtjes oefenen
- 25 woordenpakket oefenen
- Oefenbladen Luc Koning-speciale leesbegeleiding
- Leesposters
- Oefenbladen zinsgericht lezen
- Oefenbladen Zuidvallei

Elke dag bij binnenkomst bibliotheekboek laten lezen, werkt ook goed.

Bijlage 17 Brief vermoeden dyslexie

Bleiswijk, 11-05-2015

Geachte ouder(s)/verzorger(s) van:

.....

Een van de belangrijkste vaardigheden die kinderen ontwikkelen op school is het lezen. Die leesvaardigheid stelt het kind in staat allerlei soorten teksten lezen. Daarbij gaat het, naast het precies zeggen wat er in de tekst staat, ook om het begrijpen van de teksten (bij voorbeeld bij biologie, aardrijkskunde en geschiedenis).

De meeste kinderen leren vrij makkelijk lezen. Aan het eind van groep 3 kunnen veel kinderen eenvoudige teksten al vlot lezen. Er zijn echter ook kinderen waarbij het leren lezen (heel) moeizaam verloopt. Als ondanks alle hulp lezen een probleem blijft, ontstaat er een leesachterstand. Deze kan veroorzaakt worden door dyslexie.

In het verleden hebben we al enkele malen contact met u gehad over de stagnerende ontwikkeling op het gebied van het lezen. We hebben uw kind minimaal een half jaar speciale begeleiding geboden en nu blijkt dat het lezen toch een problematische ontwikkeling blijft vertonen.

Na ongeveer twee jaar leesonderwijs is het belangrijk om duidelijkheid te scheppen en u mee te delen dat er sprake kan zijn van dyslexie. Die duidelijkheid is noodzakelijk om te weten dat er belemmeringen zijn voor de komende schoolontwikkeling. Die duidelijkheid is ook nodig voor ons als school, omdat we met deze mededeling aangeven dat de leesontwikkeling van uw kind onze blijvende zorg zal zijn.

We geven met deze mededeling aan dat we nog enkele malen met u zullen overleggen over de vorderingen van uw kind en de vorm van speciale begeleiding die we op school op zullen gaan zetten. Om deze begeleiding zo optimaal mogelijk vorm te geven, zullen we soms ook een beroep doen op uw hulp en wellicht ook op het verantwoordelijkheidsbesef van uw kind. Het spreekt vanzelf dat u ook in de komende tijd vragen kunt blijven stellen over de leesontwikkeling en dat we regelmatig met u zullen overleggen tot het moment dat uw kind onze school verlaat.

Hopende u hiermee voldoende ingelicht te hebben, namens de school:

.....

Bijlage 18 Adviezen voor het omgaan met een dyslectisch kind in de klas

Adviezen voor het omgaan met een dyslectisch kind in de klas:

- Accepteer het dyslectische probleem. Het afwijzen of negeren van dyslexie heeft een verslechtering van het contact met de leerling tot gevolg.
- Bied structuur en helderheid. Het is belangrijk dat het kind weet waar het aan toe is.
- Houd instructie zo bondig mogelijk om het geheugen niet te veel te belasten.
- Bied niet meerdere opdrachten tegelijk aan.
- Herhaal belangrijke zaken of vat ze kort samen.
- Controleer regelmatig of iets begrepen is.
- Geen leerstof etc. van het bord over laten schrijven.
- Geef meer tijd voor leesopdrachten.
- Laat langere teksten door een leesmaatje voorlezen of spreek ze in op een bandje (blindenbibliotheek)
- Geef meer tijd voor de correctie van spelling.
- Streep schrijffouten niet aan, maar zet een stip of het goede woord in de kantlijn.
- Reken schrijffouten niet mee als het gaat om de leerstof.
- Geeft schriftelijk werk grote moeilijkheden, overhoor de leerling dan mondeling.
- Help de leerling manieren te zoeken de problemen te compenseren door via andere kanalen de nodige kennis op te doen.
- Maak gebruik van aantrekkelijke hulpmiddelen, zoals de computer.
- Zorg voor voldoende **succeservaringen**, dit verhoogt het zelfvertrouwen.
- Vergroot (of verklein) teksten indien nodig. Of maak gebruik van een leesvenster.

Bijlage 19 Afname entree en eind-cito

Welke leerlingen komen in aanmerking voor een speciale afname van de Cito-entree toets (groep 7) en de Cito-eindtoets (groep 8)?

Leerlingen voor wie de leesvaardigheid een obstakel is, kunnen de Cito toetsen vergroot krijgen.

Leerlingen, met een officiële dyslexieverklaring, kunnen de cito op CD beluisteren.

Er wordt in groep 7 en 8 altijd overlegd met de betreffende ouders en de leerling, wat zij het prettigst vinden.

Wij volgen echter altijd de richtlijnen van cito (zie onderstaand artikel)

Bijlage 7 Afnamen van toetsen bij leerlingen met dyslexie

Cito | Primair en speciaal onderwijs

Het afnemen van toetsen bij leerlingen met dyslexie

Voor de vergelijkbaarheid van de resultaten adviseert Cito om de toetsen van het Cito Volgstelsysteem primair onderwijs af te nemen volgens de voorgeschreven richtlijnen. Alleen dan heeft u een goed inzicht in de vaardigheid van de leerlingen en kunt u betrouwbare interpretaties doen. Er kunnen echter omstandigheden zijn die het noodzakelijk maken om toch bepaalde aanpassingen te doen. In deze flyer geven we aan welke hulpmiddelen en aanpassingen toegestaan zijn bij leerlingen met dyslexie, zonder dat de resultaten te sterk beïnvloed worden.

Hulpmiddelen en aanpassingen bij de LVS-toetsen

Hulpmiddelen
Bij de papieren varianten van de LVS-toetsen zijn geen hulpmiddelen beschikbaar. De digitale varianten van de toetsen Rekenen-Wiskunde, Studievaardigheden, Woordenschat en Spelling beschikken over auditieve ondersteuning. Begrijpend lezen is niet auditief ondersteund.

Aanpassingen

- **Algemeen**
Voor de LVS-toetsen - met uitzondering van de toetsen op het gebied van technisch lezen - zijn de volgende aanpassingen mogelijk:
 - Extra afnametijd
 - Toets in meerdere delen afnemen (bijvoorbeeld in drie of vier keer, in plaats van twee keer)
 - Vergroten van de teksten van A4 naar A3
- **Spelling**
Bij de toetsen Spelling is naast de algemene aanpassingen nog de volgende aanpassing mogelijk:
 - In groep 4 en 5 kan ervoor gekozen worden om standaard – dus ongeacht de toetsscore op de startmodule – vervolgmodule 1 (dictée) af te nemen bij leerlingen met dyslexie in plaats van vervolgmodule 2 (meerkeuze).
- **Rekenen-Wiskunde**
Bij de toetsen Rekenen-Wiskunde is naast de algemene aanpassingen nog de volgende aanpassing mogelijk:
 - Ook in de hogere groepen kunt u de teksten voorlezen aan leerlingen met dyslexie, zoals dit standaard gebeurt bij de toetsen voor groep 3 en 4. Het heeft de voorkeur om bij deze leerlingen de toetsen digitaal af te nemen om te voorkomen dat u bijvoorbeeld door uw stemgebruik de leerlingen onbewust hints geeft.

Hulpmiddelen en aanpassingen bij de Entreetoets en de Eindtoets Basisonderwijs

Hulpmiddelen

- Gesproken versie: bij de Entreetoets en Eindtoets is voor leerlingen met dyslexie een gesproken versie van de opgavenboekjes op cd of daisy-cd beschikbaar. De cd's worden door de leerlingen individueel gebruikt. Om de rest van de klas niet te storen, dient de leerling een koptelefoon te gebruiken of de toets afgezonderd van de overige leerlingen te maken.
- Kurzweilversie bij de Entreetoets groep 6 en 7 en de Eindtoets, bedoeld voor leerlingen die gewend zijn om met de software van Kurzweil te werken. Minimaal een half jaar ervaring is gewenst. De leerling maakt tijdens de afname van de toets gebruik van een computer en koptelefoon.
- Vergrote versie van de opgavenboekjes op A3 formaat. De vergrote versie bevordert de woordherkenning.
- Zwart-wit versie, bedoeld voor kleurenblinden, maar ook in te zetten om ervoor te zorgen dat leerlingen door de kleuren niet afgeleid worden.

Aanpassingen

- Extra tijd om de toets te maken.
- Gebruikmaken van markeerstift om bijvoorbeeld een woord of -bij een regelwijziging- enkele regels te markeren.

Veelgestelde vragen

- **Waarom is Cito zo terughoudend met hulpmiddelen en aanpassingen voor leerlingen met dyslexie?**
Voor een goede vergelijkbaarheid van de resultaten van leerlingen met zichzelf, met andere leerlingen en met de normgroep is het van groot belang dat alle leerlingen een toets zo veel mogelijk onder dezelfde omstandigheden maken. De toetsen zijn zorgvuldig samengesteld om een bepaald concept te meten, bijvoorbeeld Begrijpend lezen of Rekenen-Wiskunde. Het aantal opgaven, het soort opgaven én de afnamecondities hebben invloed op wat een toets meet én hoe betrouwbaar de uitkomsten van een toets zijn. Daarom adviseren we om in principe geen hulpmiddelen toe te staan. De centrale vraag die bij elke aanpassing gesteld moet worden, is of de toets nog steeds meet wat hij zou moeten meten. Als te veel of te ingrijpende aanpassingen worden gedaan, meet de toets niet meer waarvoor deze is ontwikkeld. Dat betekent dat de resultaten van een leerling die onder die aangepaste condities tot stand zijn gekomen, geen juiste weergave zijn van de daadwerkelijke beheersing van de vaardigheid. Daardoor zijn de resultaten niet meer vergelijkbaar met de resultaten van andere leerlingen en de normgroep.
- **Waarom mag de leerkracht de toetsen bij voorkeur niet voorlezen?**
Als u de toets voorleest, zal uw stemgebruik en intonatie niet geheel neutraal zijn. Een leerling die wordt voorgelezen, heeft zo per definitie altijd een voordeel. Dit maakt de resultaten minder betrouwbaar. Het is daarom beter om de digitale versie van de toetsen af te nemen en gebruik te maken van de auditieve mogelijkheden daarvan. Let op: de LVS-toetsen Technisch lezen, AVI/DMT en Begrijpend lezen mag u in elk geval niet voorlezen.
- **Waarom zijn er geen aanpassingen toegestaan bij de toetsen Technisch lezen, AVI en DMT?**
Vanzelfsprekend zijn geen aanpassingen toegestaan van de LVS-toetsen op het gebied van technisch lezen (DMT, AVI en Technisch lezen/Leestechiek & Leestempo). Met deze toetsen willen we immers de technische leesvaardigheid van kinderen in kaart brengen: kunnen de leerlingen geschreven tekst op een juiste manier ontsleutelen? De instructies bij deze toetsen worden wel gesproken, maar de woorden of de teksten moeten door het kind zelf gelezen worden.

- **Waarom mogen de toetsen Begrijpend lezen uit het Cito Volgstelsel primair onderwijs niet voorgelezen worden en is er wel een auditieve versie van het onderdeel Begrijpend lezen in de Eindtoets en de Entreetoets?**

Bij de toetsen Begrijpend lezen hebben we er bewust voor gekozen geen gesproken versie uit te brengen. Het doel van deze toetsen is het vaststellen hoe goed kinderen geschreven teksten kunnen begrijpen. Als u de toetsen zou voorlezen, meet de toets niet meer zuiver begrijpend lezen, maar iets wat het midden houdt tussen begrijpend lezen en begrijpend luisteren. Wij adviseren om leerlingen met dyslexie naast de toets Begrijpend lezen – die niet wordt voorgelezen – ook de toets Begrijpend Luisteren / Luisteren te laten maken. Door de prestaties op beide toetsen met elkaar te vergelijken, krijgt u informatie over de begripsvaardigheid van de leerling: maakt hij de toets Begrijpend lezen niet goed vanwege zijn dyslexie of omdat zijn begripsvaardigheid in het algemeen onder het gemiddelde ligt?

Een belangrijk doel van de Eindtoets Basisonderwijs is het geven van een onafhankelijke advies voor het best passende brugklatype in het voortgezet onderwijs. Omdat leerlingen met een dyslexieverklaring veelal ook in het voortgezet onderwijs gebruik mogen maken van hulpmiddelen bij het studeren en lezen van teksten, staan we het gebruik hiervan toe bij de Eindtoets. Dat heeft wel tot gevolg dat de meting van het Eindtoets-onderdeel Begrijpend lezen voor leerlingen met dyslexie geen zuivere meting is van de begrijpende leesvaardigheid.

Het doel van de Entreetoets is deels het meten van de basisvaardigheden van een leerling op het gebied van Taal, Rekenen-Wiskunde en Studievaardigheden eind groep 5, 6 of 7 én deels het voorspellen van het best passende vervolgonderwijs. Daarom hebben we ervoor gekozen om de richtlijnen van de Entreetoets aan te laten sluiten bij de Eindtoets Basisonderwijs. Ook voor de Entreetoets-taken Begrijpend lezen geldt dat ze bij gebruik van een gesproken versie geen zuiver beeld geven van de begrijpende leesvaardigheid van de leerling.